एकाइ ८ · हाम्रा आर्थिक क्रियाकलाप: ऊर्जा, पर्यटन, रोजगारी र वित्तीय शिक्षा

उत्तरकुञ्जिका · शिक्षकका लागि

पूर्णाङ्क ४०

अङ्क विभाजनमा दिइएका बुँदाका आधारमा अङ्क दिनुहोस्। फरक शब्दमा लेखिएको भए पनि उही कुरा भनेको उत्तर सही मानिन्छ।

१ मुख्य शब्द

ज्ञान · ४

१. नवीकरणीय
२. ब्रिकेट
३. आन्तरिक पर्यटक
४. स्वरोजगार
५. विप्रेषण
६. वित्तीय शिक्षा
७. साँवा
८. कालो सूची

प्रत्येकको ०.५ अङ्क।

२ जोडा मिलाउनुहोस्

ज्ञान · ३

१. च्याप्टिङ → **च.** त्रिशूली नदी
२. प्याराग्लाइडिङ → **छ.** पोखरा
३. बन्जी जम्प → **ख.** भोटेकोसीमाथिको पुल
४. भगवान् बुद्धको जन्मस्थल → **ग.** लुम्बिनी
५. पूर्वमा कञ्चनजङ्घा क्षेत्रदेखि पश्चिममा हिल्सासम्मको पदमार्ग → **क.** बृहत् हिमालय पदमार्ग
६. संसारको सबैभन्दा अग्लो हिमशिखर → **घ.** सगरमाथा

प्रत्येकको ०.५ अङ्क।

३ ठिक कि बेठिक?

ज्ञान · २

i. ✗ **बेठिक:** एलपी ग्यास पेट्रोलियमबाट बन्छ र एक पटक बालेपछि सकिन्छ, त्यसैले यो अनवीकरणीय स्रोत हो।
ii. ✓ **ठिक**
iii. ✗ **बेठिक:** नोट निष्कासन गर्ने काम नेपाल राष्ट्र बैङ्कले मात्र गर्न पाउँछ।
iv. ✓ **ठिक**

प्रत्येकको ०.५ अङ्क।

४ अति छोटो उत्तर

क. **अङ्क विभाजन** — **ज्ञान · १**

✓ वि.सं. १९६८ मा फर्पिङमा भनी लेखेमा।

ख. **अङ्क विभाजन** — **ज्ञान · १**

✓ करिब ६,००० भनी लेखेमा।

ग. **अङ्क विभाजन** — **बोध · १**

✓ बिजुली निकाल्ने बहने पानी फेरि फेरि आइरहने भएकाले (प्रयोग गर्दा नसकिने भएकाले) भनी लेखेमा।

Science Playground, काठुन्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

घ. **उत्तर** — **प्रयोग · १**

(४२,००० ÷ ८३,०००) × १०० = ०.५०६ × १०० ≈ ५०.६ प्रतिशत, अर्थात् करिब आधा।

अङ्क विभाजन

✓ हिसाबसहित करिब ५१ प्रतिशत (करिब आधा) भनी लेखेमा।

ङ. **अङ्क विभाजन** — **ज्ञान · १**

✓ कम्तीमा एक रात (र लगातार एक वर्षभन्दा कम) भनी लेखेमा।

च. **अङ्क विभाजन** — **बोध · १**

✓ उनले वैदेशिक रोजगारीमा जानुअघि बिमा गरेका थिए भनी लेखेमा।

छ. **अङ्क विभाजन** — **ज्ञान · १**

✓ विकास बैङ्क भनी लेखेमा।

ज. **उत्तर** — **प्रयोग · १**

एक वर्षको ब्याज = ५०,००० × १२ ÷ १०० = रु. ६,०००। दुई वर्षको ब्याज = ६,००० × २ = रु. १२,०००। जम्मा = ५०,००० + १२,००० = रु. ६२,०००।

अङ्क विभाजन

✓ हिसाबसहित रु. ६२,००० (ब्याज रु. १२,०००) भनी लेखेमा।

५ छोटो उत्तर

क. **अङ्क विभाजन** — **ज्ञान · ४**

✓ जाने देश, काम, तलब र सुविधाबारे सही जानकारी लिने र आवश्यक भाषा र सिप सिक्ने भनी लेखेमा।

✓ राहदानी बनाउने र मान्यताप्राप्त स्वास्थ्य संस्थामा स्वास्थ्य परीक्षण गराउने भनी लेखेमा।

✓ इजाजतप्राप्त व्यवसायी वा सरकारी प्रक्रियाबाट मात्र जाने, करार बुझ्ने र वैदेशिक रोजगार विभागबाट श्रम स्वीकृति लिने भनी लेखेमा।

✓ अभिमुखीकरण तालिम लिने, बिमा गराउने र नेपाली दूतावासको सम्पर्क राख्ने भनी लेखेमा।

ख. **अङ्क विभाजन** — **बोध · ४**

✓ नेपालमा करिब ६,००० नदीनाला छन् र हिमाल तथा वर्षाले तिनमा वर्षभरि पानी पुऱ्याउँछ भनी लेखेमा।

✓ हिमालदेखि तराईसम्म छोटो दुरीमा जमिन धेरै होचो हुने भएकाले ठाडो भिरालोमा बग्ने पानीमा धेरै शक्ति हुन्छ भनी लेखेमा।

✓ सैद्धान्तिक क्षमता करिब ८३,००० मेगावाट र उपयुक्त क्षमता करिब ४०,०००–४२,००० मेगावाट छ, तर अहिलेसम्म त्यसको सानो भाग मात्र प्रयोग भएको छ भनी लेखेमा।

✓ भारत र बङ्गलादेशजस्ता छिमेकमा बिजुलीको ठुलो बजार छ भनी लेखेमा।

ग. **अङ्क विभाजन** — **बोध · ४**

✓ आम्दानीअनुसार बजेट बनाएर विवेकपूर्ण खर्च गर्न र नियमित बचत गर्न सिकाउँछ भनी लेखेमा।

✓ बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाका सेवा (खाता, ऋण, डिजिटल भुक्तानी) सही रूपमा प्रयोग गर्न सिकाउँछ भनी लेखेमा।

✓ आवश्यक परे मात्र ऋण लिन र समयमै तिर्न सचेत बनाउँछ भनी लेखेमा।

✓ सुरक्षित लगानी छान्न र ठगीबाट जोगिन सघाई परिवारलाई आर्थिक रूपमा सुरक्षित बनाउँछ भनी लेखेमा।

Science Playground, कादुन्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

६ लामो उत्तर

अङ्क विभाजन **प्रयोग · ७**

- ✓ अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल र हवाई सेवा बढाउने वा भिसा र आगमन प्रक्रिया सरल बनाउने भनी लेखेमा।
- ✓ देश विदेशमा, सामाजिक सञ्जाल र अन्तर्राष्ट्रिय मेलामा नेपालको प्रचारप्रसार गर्ने भनी लेखेमा।
- ✓ होमस्टे र गाउँ पर्यटनलाई तालिम र ऋण दिएर बढाउने भनी लेखेमा।
- ✓ पदयात्रा मार्ग र पर्यटकीय स्थलमा बाटो, खानेपानी, शौचालय, बास र फोहोर व्यवस्थापन गर्ने भनी लेखेमा।
- ✓ गाइडलाई भाषा र प्राथमिक उपचारको तालिम दिई सेवा गुणस्तरीय बनाउने भनी लेखेमा।
- ✓ नयाँ गन्तव्य खोजी गर्ने र प्राकृतिक, धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण गर्ने भनी लेखेमा।
- ✓ शान्ति र सुरक्षा कायम गर्ने वा आन्तरिक पर्यटनलाई पनि प्रोत्साहन गर्ने भनी लेखेमा।

७ सोच्नुहोस्

अङ्क विभाजन **उच्च दक्षता · ४**

- ✓ फाइदा: परिवारको आम्दानी बढ्छ, गरिबी घट्छ र देशमा विप्रेषणमार्फत विदेशी मुद्रा आउँछ भनी लेखेमा।
- ✓ फाइदा: फर्केकाले नयाँ सिप र प्रविधि ल्याउँछन् (जस्तै हर्क दाइको व्यावसायिक तरकारी खेती) भनी लेखेमा।
- ✓ हानि: खेत बाँझो रहन्छन्, कामदार अभाव हुन्छ, परिवार छुट्टिन्छन् र विदेशमा दुर्घटना, ठगी र शोषण हुन्छ भनी लेखेमा।
- ✓ निष्कर्ष: सुरक्षित तयारीसहित जानु र फर्केपछि सिप स्वदेशमै लगाउनु, साथै स्वदेशमै रोजगारी बढाउनु उचित हो भन्ने तर्कसहितको निष्कर्ष लेखेमा।

८ क्रियाकलाप: ऊर्जाका स्रोत

(अङ्क नदिइने)

विद्यार्थीले पाउनुपर्ने नतिजा

सौर्य ऊर्जा: नवीकरणीय; वर्षमा धेरैजसो दिन घाम लाग्छ, सोलार वाटर हिटर, ड्रायर र सोलार प्यानलमा प्रयोग। वायु ऊर्जा: नवीकरणीय; मुस्ताङको कागबेनी र खुम्बुजस्ता हावा धेरै चल्ने ठाउँ, कागबेनीमा २०४६ मा पहिला टर्बाइन। बायोग्यास: नवीकरणीय; गोबर र कुहिने फोहोरबाट खाना पकाउने ग्यास। पेट्रोलियम पदार्थ: अनवीकरणीय; नेपालमा उत्पादन हुँदैन, सबै आयात गर्नुपर्छ।

तहअनुसार अङ्क	ज्ञान	बोध	प्रयोग	उच्च दक्षता	जम्मा
अङ्क	१७	१०	९	४	४०

Science Playground, काठुन्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

एकाइ ८ · हाम्रा आर्थिक क्रियाकलाप: वित्तीय उपकरण, सहकारी, बिमा, राजस्व र योजना

उत्तरकुञ्जिका · शिक्षकका लागि

पूर्णाङ्क ४०

अङ्क विभाजनमा दिइएका बुँदाका आधारमा अङ्क दिनुहोस्। फरक शब्दमा लेखिएको भए पनि उही कुरा भनेको उत्तर सही मानिन्छ।

१ मुख्य शब्द

ज्ञान · ४

१. चल्ती खाता
२. लाभांश
३. डिम्याट खाता
४. सँगै
५. बिमा शुल्क
६. बिमालेख
७. प्रत्यक्ष कर
८. गैरकर राजस्व

प्रत्येकको ०.५ अङ्क।

२ जोडा मिलाउनुहोस्

ज्ञान · ३

१. नेपालमा पहिलो बिमा कम्पनी खुलेको → **ग.** २००४
२. चितवनको बखानपुरमा नेपालको पहिलो सहकारी खुलेको → **छ.** २०१३ चैत २०
३. सरकारी स्तरबाट राष्ट्रिय बिमा संस्थान स्थापना भएको → **घ.** २०२५
४. मूल्य अभिवृद्धि कर लागु भएको → **ङ.** २०५४ मङ्सिर १
५. सहकारी सञ्चालनका नियम तोक्ने सहकारी ऐन → **च.** २०७४
६. बिमा कम्पनीसम्बन्धी बिमा ऐन → **ख.** २०७९

प्रत्येकको ०.५ अङ्क।

३ ठिक कि बेठिक?

ज्ञान · २

i. ✗ **बेठिक:** डेबिट कार्डबाट खातामा भएको रकमसम्म मात्र खर्च गर्न सकिन्छ; तोकिएको सीमासम्म उधारो क्रेडिट कार्डबाट मात्र पाइन्छ।

ii. ✓ **ठिक**

iii. ✗ **बेठिक:** मूल्य अभिवृद्धि कर अप्रत्यक्ष कर हो, किनकि यसको भार सामान किन्ने उपभोक्तामाथि सारिन्छ।

iv. ✓ **ठिक**

प्रत्येकको ०.५ अङ्क।

४ अति छोटो उत्तर

क. **अङ्क विभाजन** — **ज्ञान · १**

✓ कम्पनीको साधारण सभामा मत दिने अधिकार भनी लेखेमा।

ख. **उत्तर** — **प्रयोग · १**

कर = २,००० × १३ ÷ १०० = रु. २६०। जम्मा = २,००० + २६० = रु. २,२६०।

अङ्क विभाजन

✓ हिसाबसहित कर रु. २६० र जम्मा रु. २,२६० भनी लेखेमा।

ग. **अङ्क विभाजन** — **ज्ञान · १**

✓ अन्तर्राष्ट्रिय सहकारी महासङ्घ (आईसीए) भनी लेखेमा।

Science Playground, काठ्मान्डे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

घ. **अङ्क विभाजन** ज्ञान · १

✓ सरकारी, निजी र सहकारी क्षेत्र भनी लेखेमा।

ङ. **उत्तर** प्रयोग · १

एक वर्षको ब्याज = १५,००० × ६ ÷ १०० = रु. ९००। दुई वर्षको ब्याज = ९०० × २ = रु. १,८००।

अङ्क विभाजन

✓ हिसाबसहित रु. १,८०० भनी लेखेमा।

च. **अङ्क विभाजन** बोध · १

✓ नियमित बिमा शुल्क तिरेपछि अवधि सकिँदा एकमुस्ट रकम फिर्ता आउने भएकाले भनी लेखेमा।

छ. **अङ्क विभाजन** ज्ञान · १

✓ राष्ट्रिय योजना आयोग भनी लेखेमा।

ज. **अङ्क विभाजन** बोध · १

✓ गरिब र धनीले एउटै वस्तुमा एउटै कर तिर्ने भएकाले गरिबको आम्दानीको ठुलो भाग करमा जान्छ भनी लेखेमा।

५ छोटो उत्तर

क. **अङ्क विभाजन** ज्ञान · ४

✓ भविष्यको अनिश्चित जोखिम बिमा शुल्क तिरेर बिमा कम्पनीलाई हस्तान्तरण गरी नोक्सानी भएमा क्षतिपूर्ति पाउने उपाय बिमा हो भनी लेखेमा।

✓ जीवन बिमाले मानिसको मृत्यु, दुर्घटना वा अशक्तताको जोखिमबाट परिवारलाई जोगाउँछ भनी लेखेमा।

✓ सावधिक जीवन बिमामा अवधि सकिँदा बिमितले एकमुस्ट रकम पाउँछ र आजीवन बिमामा मृत्युपछि तोकिएको व्यक्तिले पाउँछ भनी लेखेमा।

✓ निर्जीवन बिमाले घर, पसल, गाडी, बाली र पशुपन्छीजस्ता सम्पत्तिको क्षतिको क्षतिपूर्ति दिन्छ र प्रायः एक वर्षका लागि गरिन्छ भनी लेखेमा।

ख. **अङ्क विभाजन** बोध · ४

✓ डेबिट कार्डबाट खातामा भएको रकमसम्म मात्र, तर क्रेडिट कार्डबाट खातामा पैसा नभए पनि तोकिएको सीमासम्म खर्च गर्न सकिन्छ भनी लेखेमा।

✓ डेबिट कार्डको खर्च तुरुन्तै खाताबाट कट्छ, क्रेडिट कार्डको खर्च तोकिएको मितिभित्र पछि तिर्नुपर्छ भनी लेखेमा।

✓ डेबिट कार्डमा आफ्नै पैसा भएकाले ब्याज लाग्दैन, क्रेडिट कार्डको रकम समयमा नतिरे चर्को ब्याज लाग्छ भनी लेखेमा।

✓ डेबिट कार्ड खाता खोल्ने सबैले पाउँछन्, क्रेडिट कार्ड बैङ्कले आम्दानी र विश्वसनीयता हेरेर मात्र दिन्छ भनी लेखेमा।

ग. **अङ्क विभाजन** बोध · ४

✓ आयात र निर्यात हुने मालवस्तुमा भन्सार नाकामा कानुनबमोजिम लिइने कर भन्सार महसुल हो भनी लेखेमा।

✓ नेपालले धेरै वस्तु आयात गर्ने भएकाले यो राजस्वको ठुलो स्रोत हो भनी लेखेमा।

✓ विदेशी सामानमा महसुल लगाउँदा स्वदेशी उद्योगलाई संरक्षण मिल्छ भनी लेखेमा।

✓ विलासिता र हानिकारक वस्तुको आयात घटाई व्यापार घाटा घटाउन वा अवैध सामान रोक्न सघाउँछ भनी लेखेमा।

Science Playground, कादुन्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

६ लामो उत्तर

अङ्क विभाजन **प्रयोग · ७**

- ✓ सदस्यले मिलेर बेच्दा राम्रो भाउ र आम्दानी पाउँछन् भनी पाल्पाको महिला बाख्रा सहकारीजस्तो उदाहरणसहित लेखेमा।
- ✓ बैङ्क नपुगेका गाउँमा पनि बचत गर्ने बानी बस्छ र सानो व्यवसाय, उपचार वा पढाइका लागि सजिलै ऋण पाइन्छ भनी लेखेमा।
- ✓ दुग्ध सहकारीले किसानको दुध सङ्कलन गरी नियमित आम्दानी दिन्छन् भनी लेखेमा।
- ✓ स्वरोजगार र रोजगारी सिर्जना गरी गरिबी घटाउँछ भनी लेखेमा।
- ✓ महिला र विपन्न वर्गमा आम्दानी, निर्णय गर्ने अधिकार, नेतृत्व र उद्यमशीलता बढाउँछ भनी लेखेमा।
- ✓ सदस्यलाई वित्तीय साक्षरता र तालिम दिन्छ र भेला तथा साझा कामले सामाजिक एकता र मेलमिलाप बढाउँछ भनी लेखेमा।
- ✓ संविधानको तीन खम्बे नीतिमा सहकारी एउटा खम्बा हो, त्यसैले यो आर्थिक र सामाजिक दुवै विकासको साधन हो भन्ने निष्कर्ष लेखेमा।

७ सोच्नुहोस्

अङ्क विभाजन **उच्च दक्षता · ४**

- ✓ ग्राहकले तिरेको कर सरकारको खातामा नपुगी पसलेले कर छल्छ, जुन कानुनविपरीत हो भनी लेखेमा।
- ✓ राजस्व चुहावट हुँदा विद्यालय, अस्पताल, सडकजस्ता सेवाका लागि सरकारसँग पैसा कम हुन्छ भनी लेखेमा।
- ✓ बिल नहुँदा सामान बिग्रिए फिर्ता वा मर्मत गराउने प्रमाण हुँदैन, त्यसैले ग्राहकलाई पनि हानि हुन्छ भनी लेखेमा।
- ✓ छुट नलिई बिल माग्नु नै सच्चा नागरिकको कर्तव्य हो भन्ने तर्कसहितको निर्णय लेखेमा।

८ क्रियाकलाप: कर र कर लगाउने तह

(अङ्क नदिइने)

विद्यार्थीले पाउनुपर्ने नतिजा

मूल्य अभिवृद्धि कर: अप्रत्यक्ष, सङ्घ (उठाएर तीनै तहबिच बाँडफाँट)। भन्सार महसुल: अप्रत्यक्ष, सङ्घ। सवारी साधन कर: प्रत्यक्ष, प्रदेश। घरबहाल कर: प्रत्यक्ष, स्थानीय तह।

तहअनुसार अङ्क	ज्ञान	बोध	प्रयोग	उच्च दक्षता	जम्मा
अङ्क	१७	१०	९	४	४०

Science Playground, काठ्न्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking